

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi

NE HORASAN ÖRGÜTÜ, NE TÜRKİYE VİLAYETİ. İŞİD SALDIRISI BİR “YALNIZ AKTÖR” EYLEMİ¹

PROF.DR. SERHAT ERKMEN

GİRİŞ

28

Ocak Pazar günü haber bültenlerine İstanbul’da bir kilisede silahlı saldırı olduğu bilgisi düştü. İlk bilgiler iki saldırganın Sarıyer’de bir kiliseye girerek ateş ettiği, pazar ayinine gelenler arasında ölü ve yaralıları olduğu şeklindeydi. Kısa süre içinde teröristlerin uyruklarına bakılarak İŞİD’in Horasan Vilayeti’ne bağlı militanlar veya Türkiye Vilayeti mensubu oldukları gündeme gelmeye başladı. Teröristler önce rahat tavırları nedeniyle son derece profesyonel olarak ilan edildiler. Terör eyleminin görüntüleri sosyal medyada yayılmaya başlayınca olayın suikast veya yabancı devletlerin dahil olduğu bir mafya hesaplaşması olduğu analizleri yaygınlaştı. Sonunda İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya’nın açıklaması her şeyi netleştirdi; bu olay İŞİD terör örgütüne yakınlık duyan kişilerin gerçekleştirdiği bir terör eylemiydi.

Türkiye’deki IŞİD: Ne biliyoruz, nasıl biliyoruz?

Bazı okurlarım hatırlayacaktır; IŞİD’in en aktif olduğu yıllarda kendi oluşturduğum arşivler ve veri tabanlarına dayanarak pek çok yazı yazmış; örgütün Türkiye’ye yönelik tehdidini anlamaya ve anlatmaya çalışmış, bu konuda veri ve istatistik paylaşmışım. Ben hâlâ o verileri güncellemeye devam ediyorum. Dolayısıyla bu yazıdaki bilgilerin tamamı açık kaynaktan topladığım veriler, konuyla ilgili kitaplar ve benzeri raporlara dayanıyor.

Türkiye son 10 yılda IŞİD ile mücadelede en önemli ilerlemeyi sağlayan ülke oldu. Benim açık kaynaklardan toplayabildiğim kadarıyla 2014’ten 2023 sonuna kadar 20 binin üzerinde örgüt üyesi veya sempatizanı yakalandı. Bunların yarısından fazlası yabancı uyruklu örgüt üyelerinden oluşuyor. Örgüt üyeleri arasında örgütün bakan, vali, askerî komutan, bölge sorumlusu, istihbaratçı, lojistik sorumlusu gibi çok sayıda üst düzey yetkilisi var.

Çok daha önemlisi en azından benim yakalayabildiğim kadarıyla 2021 ve 2022’de yapılan operasyonlarla örgütün son derece önemli detaylarını, örgütlenme yapısını, militanlarına ilişkin bilgileri de dahil olmak üzere çok önemli bilgiler içeren dijital arşivi ve belgeleri ele geçirildi.

Böylece dünyada herhangi bir ülkenin bildiğinden çok daha fazlasını öğrenme imkânı oldu. Bunun sonucunda IŞİD Türkiye’de 3 yılda 20 eylem yapıp 300’den fazla vatandaşımızın hayatını kaybetmesine neden olurken sonraki 7 yılda ise saldıramadı.

Elimdeki verilere bakınca şöyle bir tablo çıkıyor karşımıza: 2014-17 arasında örgütün en aktif olduğu dönemde IŞİD’in 25 eylem girişimi engellenmiş. 2018-22 yılları arasında önlenen eylem sayısı 12. 2022 ve 2023 yıllarında ise benim sayabildiğim 40 önleme var. Mutlaka arada benim kaçırdığım eylem girişimleri de olmuştur. Yani muhtemelen gerçek sayı benim bulabildiklerimden biraz daha fazla.

Engellenen eylemlerin hepsi aynı hedefe yönelik, benzer eylemler değil. Hafızalarınızı tazeleyeyim: 2017’de Kocaeli’nde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun Adalet Yürüyüşü’ne, aynı yıl Mersin’de bir polis karakoluna, İstanbul’da Forum AVM’ye (tüm IŞİD eylemleri içinde dünya çapında en kanlı eylemi olabilirdi), 2019’da Manisa’daki kiliselere, Nevşehir’de Peri Bacaları’nı ziyaret eden turistlere ve 2020’de İstanbul’da LGBT bireylere yönelik terör eylemi girişimleri engellendi. Bu eylemlerde otomatik silahlar, bombalar vb materyaller ele geçirildi. Yani doğrusu IŞİD saldırmıyor değil, saldırıları engelleniyor. Hatta bunu da düzelteyim, örgütün belli bir örgütlülük çerçevesinde yürüttüğü saldırı girişimleri tespit edilip engellenebiliyor. Özetle, güvenlik güçleri bu konuda epey yol aldılar. Biz akademisyenler de bu süre zarfında örgütü öğrendik. Veriler topladık, makaleler kitaplar, tezler yazıldı. Sonuç olarak bu örgüt hakkında daha çok şey biliyoruz.

IŞİD’in dönüşümü

IŞİD 2013-2016 yılları arasında Irak ve Suriye’de toprak elde ederek genişledi. 2016’dan itibaren ise gerileme dönemine girdi. Örgüt 2014’te sözde hilafeti ilan ettiğinde kontrol ettiği toprak parçalarını idare edebilmek için hiyerarşik bir yapı çerçevesinde bir devlet gibi örgütlenmeye başladı. İşte bugünlerde duyduğunuz IŞİD’in vilayetleri lafı o zaman çıktı.

Daha da basitleştireyim; bir örgüt düşünün bir bölgede toprak ele geçiriyor, orayı devlet gibi yöneteceğini söylüyor. Bu durumda ne yapar? Yasama, yürütme ve yargı gibi kurumlar oluşturduktan sonra bir kamu idaresi teşkilatlanması kurar. IŞİD de öyle yaptı. Örgütün dünya

çapındaki ünü ve destekçisi arttıkça Asya ve Afrika’dan bir takım yerel örgütler IŞİD’e bağlı olduklarını ilan ettiler. Böylece idari yapı biraz farklılaştı. Başta Bağdat, Anbar, Felluce, Rakka gibi yerlerde vilayet ilan etmişken, zamanla yüzlerce hatta binlerce kilometre uzaklıkta kendisine bağlı olduğunu açıklayan örgütleri yönetmek için de ayrı bir ofis kurdu. Bugünlerde çok konuşulan Horasan Vilayeti bu dönemde ortaya çıkan bir düzine kadar uzak vilayetten birisiydi. Fakat bu durum kağıt üzerinde kaldı. Teknik olarak IŞİD bu vilayetleri Uzak Vilayetler İdaresi denilen bir ofis üzerinden yönetiyordu.

IŞİD 2016’dan itibaren toprak kaybetmeye başlayınca “alan hakimiyeti” stratejisinden vazgeçti. Böylece dünyadaki diğer benzeri örgütler gibi “yıpratma savaşı” stratejisine başvurdu. Bu çerçevede önce Irak ve Suriye çöllerinde klasik vur-kaç saldırılarına döndü. 2017-19 arasında örgüt sadece kontrol ettiği toprakları değil üst düzey yöneticilerinin çoğunu da kaybetti.

Örgüt finansal, askerî, lojistik ve örgütsel olarak imkanlarının önemli kısmını yitirince, hayatta kalabilmek için sempatizanlarına sürekli çağrı yaparak eylem sürekliliği sağlamayı amaçladı. Bu yüzden 2017’den itibaren “Bulunduğunuz yerde eylem yapın”, “Çağrıya icabet edin” gibi propaganda söylemleri çerçevesinde tabanını ve örgütsel yapıyı canlı tutmaya çalıştı.

Nedir bu Horasan Vilayeti?

Peki, bugünlerde adı geçen IŞİD’in Horasan Vilayeti (HV) nedir?

Bu örgüt Özbekistan İslami Hareketi’nin Afganistan’da kalan mensupları ile (bir kısmı Suriye’ye gelmişti ve onlar IŞİD’e hiçbir zaman yakınlık duymadı, El Kaideci olarak kaldılar) Tehriki Taliban Pakistan militanlarının bir araya gelmesiyle 2015’te Afganistan’da kuruldu. Bu birleşmenin sonucunda ortaya çıkan organizasyona Horasan Vilayeti denildi ve bu yapı IŞİD’in ilk lideri Ebu Bekir Bağdadi’ye bağlı olduğunu açıkladı.

Örgüt uzun süre Taliban’ın gölgesinde kaldı. Dağınık bir yapı olduğu ve tam olarak büyük bir toprağı kontrol edemediği için Pakistan, Afganistan ve Orta Asya’daki tüm grupların aktif olduğu alanı Horasan Vilayeti diye tanımladı. Yani Afrika’daki gruplar gibi ciddi bir toprak hakimiyeti olmadı. ABD’nin Afganistan’dan çekilmesinden sonra 2021-2022 yıllarında örgüt bir miktar güçlendi. Afganistan ve komşu ülkelerinde kanlı eylemler yaptı. Hatta Taliban’ın güçlenmesiyle hareket alanı kısıtlanan Afganistan’daki bazı radikal Selefi Özbek ve Uygur gruplar da HV’ye destek vermeye başladılar. Tam da bu nedenle örgüte Orta Asya’dan katılımlar arttı.

Fakat bu örgüte katılmak isteyen kişiler kendi devletlerinin güvenlik güçlerinin yoğun baskısı nedeniyle doğrudan Afganistan’a gidemediğinden önce Rusya üzerinden Batı’ya, buradan bir şekilde İran’a ulaşarak karayoluyla Afganistan’daki HV’ye katılmaya başladılar. Afganistan’a varamayanların bir kısmı örgütün doğrudan talimatı ve desteğiyle Batı’da terör eylemleri gerçekleştirmeye kalktı. Örneğin 2023’te Hollanda ve Almanya’da Orta Asya kökenli bazı militanlar HV ile bağlantılı terör eylemleri gerçekleştirmeden önce tutuklandılar. Bununla birlikte HV 2023 başlarından itibaren ciddi bir finansal ve lojistik sorunla karşılaşmaya başladı.

Nitekim 2023’te Afganistan’daki eylem sayısında ciddi bir düşüş yaşandı. Para kanalları kesilince militanları örgütte tutmak da güçleşti. Bu noktada Türkiye’ye bir parantez açmak

gerekiyor. Temmuz 2023’te bu örgütün Türkiye’deki faaliyetlerine çok büyük bir darbe vuruldu. Orta Asya’dan gelen örgüt elemanlarını Türkiye’de barındıran ve Türkiye ile başka ülkelerde toplanan paraları örgüte aktarmaktan sorunlu olan Tacikistan asıllı bir örgüt lideri İstanbul’da yakalandı. Aslında bundan birkaç ay önce de bu işi yapan bir örgüt lideri daha yakalanmıştı. Bir anlamda HV’nin Türkiye’deki faaliyetlerinin fotoğrafını çekmek mümkün oldu.

Örgütün sürekli Türkiye’yi hedef gösterdiği bir gerçek. Örgütün yayın organı Horasan’ın Sesi neredeyse her sayısında Türkiye’yi hedef alıyor. Hatta bu dergilerde Afganistan’dan sonra adı en çok geçen ülke Türkiye. Takipçilerine Türkiye konusunda bu kadar çok mesaj veren bir örgütün sempatizanlarına Türkiye’de eylem yapılmasını işaret ettiğini söylemek yanlış olmaz. Fakat bir örgütün militanlarına emir verip kaynak sağlayarak doğrudan bir hedefe saldırtması başka bir şey; işaret edip “Kim yapabiliyorsa yapsın” demek başka bir şey. Birincisi merkezi ve hiyerarşik bir örgütlenmeyi, ikincisi ise yalnız aktör eylemini ifade eder. Bunlar birbirinden çok farklı şeyler.

Türkiye Vilayeti

Şimdi gelelim Türkiye Vilayeti’ne. Örgütün Türkiye Vilayeti ifadesini ve Türkiye’deki örgütlenmesini anlamak için IŞİD’in genel örgütlenme ilke ve biçimlerine tekrar dönmemiz gerekiyor.

IŞİD’in Türkiye’deki varlığını iki ana başlık altında inceleyebiliriz. Birinci başlığın altında yer alan gruplar yerel gruplardır. Bunlar Türkiye’de yıllar içinde radikalleşen bazı grupların önce El Kaide’ye sonra IŞİD’e katılmasıyla ortaya çıkmasıyla oluştu. Hatta bir kısmı IŞİD’in kurulmasından çok önceye dayanır. Fakat büyük bir çoğunluğu Irak ve Suriye’deki iç savaş sırasında Türkiye içindeki radikalleşmeyle ortaya çıkan gruplardan ibarettir. Aralarından sadece birkaçı IŞİD ile organik temasa geçebildi.

Çoğunluğu ise örgüt için para toplayıp, eleman temininden öteye gidemedi. IŞİD’e bağlılık ilan eden yerel yapılar içinde 2014’ten bu yana en azından benim bilebildiklerim şunlar: Adana merkezli Yamaçlı ve Baksi Grupları, Ankara merkezli Tatlıbal ve Samanpazarı grupları, İstanbul merkezli Takva Grubu ve Tevhid Dergisi ekibi, Van merkezli Amer Onay grubu, Adıyaman merkezli Dokumacılar, İzmir merkezli Vasat Kitapevi Grubu, Konya Merkezli Gezenler Grubu, Bursa merkezli Akar grubu. Bunlardan Dokumacılar dışındakilerin doğrudan IŞİD’in merkezi sistemi içine girebildiğini ve önemli roller üstlenebildiğini söylemek zor.

İkinci ana başlık ise örgütün dağılmasıyla ortaya çıkan sürecin Türkiye’ye yansıması çerçevesinde incelenmeli. Epey karmaşık ve uzun uzun anlatmak gerekiyor. Ben bunun yerine sizin için bir şema yaptım. Özetle örgütün toprak kontrolünü yitirmesiyle dağılan yapıdan bir kısmı da Türkiye’ye de geldi. Bunun içinde örgütten kopan ve hayatlarını kurtarmak için herkesten saklanan kişiler bulunuyor. Fakat sayıca çoğunluğu örgüt için faaliyete devam eden grup oluşturuyor. Bunlar arasında çok büyük bir kısmı finans ve eleman temini ile barınma başta olmak üzere lojistik destek sağlamaya çalışan gruplar.

Örgütün dünya dağılan hücrelerini ise aktif ve uyuyan olarak ikiye ayırmak mümkün. Aktif hücre dediğimiz örgütten doğrudan talimat alan/almış ve eylem yapmak üzere hazır bekleyen örgüt militanlarının yer aldığı hücreler. Bunlar örgüt tarafından 2015’ten itibaren Türkiye’ye yerleştirilmiş olan yapılardan oluşuyor. Uyuyan hücreler ise Irak ve Suriye’yi terk etmiş, örgütün üst düzey yöneticilerinin görevlendirilmesiyle sayıca az kişiden oluşan sessizce bekleyen hücreler.

Peki şimdi biraz başa dönelim, tam olarak nedir Türkiye Vilayeti? Doğrusu biraz şaşırabilirsiniz. Aslında Türkiye Vilayeti diye bir yer hiç olmadı. Örgüt için bir dönem kağıt üzerinde düşünülmüş olabilir. Fakat Horasan Vilayeti, Sina Vilayeti vb yapılara benzer bir şekilde yapısı hiç olmadı. Örgütün bir bölgede bir vilayet yapısının olabilmesi için toprağı olmalı, mahkeme kurmalı, vergi almalı, idari düzen kurmalı ve daha bir sürü şey yapmalı...

Bu nedenle bir videodaki dosya üzerinde Türkiye Vilayeti yazdı diye gerçek bir Türkiye Vilayeti yapısına geçtiğini söylemek mümkün değil.

O zaman bu kadar eylemi nasıl yaptı? Türkiye’deki yapısının durumu nedir?

İŞİD’in en aktif olduğu dönemde Türkiye’deki eylem talimatlarını veren yapısı Uzak Vilayetler İdaresi’ydi. Doğrudan örgüt liderine bağlı olan bu yapı o dönemde sadece Türkiye’deki değil Irak ve Suriye’deki tüm önemli terör saldırılarını sevk ve idare ediyordu. Bu yapının Türkiye’ye özel bir ilgisi vardı. Bildiğim kadarıyla bugüne kadar IŞİD’de en üst düzey konuma gelmiş iki Türk vatandaşından birisi olan Mustafa Dokumacı bir dönem Uzak Vilayetler İdaresi’nin en yetkili isimlerindendi.

Hatırlarsanız İstanbul’daki Atatürk Havaalanı saldırısını Dağıstan asıllı Rus vatandaşı teröristler, Reina saldırısını Özbekistan vatandaşı bir terörist gerçekleştirmişti. Horasan Vilayeti o zaman da vardı. Fakat uyruklarına bakarak bunların Horasan’a bağlı olduklarını söylemek kimsenin aklına gelmemişti. Zaten gelse de doğru değildi. Neyse ben soruma geri döneyim.

Örgütün Türkiye’deki yapısının durumu nedir?

Örgütün belirlediği ilk Türkiye Vilayeti sorumlusu Nusret Yılmaz isimli bir militandı. Sonra onun yerine Kasım Güler geldi. Bağdadi’nin elinde “Türkiye Vilayeti” dosyası tutarak video çekildiği dönemde sözde vilayetten sorumlu olan kişi buydu. Güler yakalanınca yerini önce Suriye asıllı bir militan aldı, sonra da Şahap Varış onun yerine geçti. Şu anda örgütün Türkiye Vilayeti sorumlusu olarak belirlenmiş isimlerin tamamı ya ölü ya yakalanmış durumda. Zaten tüm bu darbelerden sonra IŞİD, Türkiye Vilayeti’nden bahsetmemeye başladı. Türkiye’deki grubunu Ağustos 2022’de Ukkâşe Bin Mahsan Taburu sonra da Selman-ı Farisi Taburu olarak adlandırdı. 2023 yılında bu oluşumlara yapılan operasyonlarla kritik isimleri yakalandı ve hareket edemez hale getirildi.

Yani IŞİD belki Türkiye’de bir vilayet düzeyinde örgütlenme hayal etmiş olabilir. Fakat örgütün hem Türkiye’ye yerleştirmeye çalıştığı hücreler hem de ona ideolojik yakınlığı olduğu için kendi içinde örgütlenmeye giden yerel gruplar üzerinde öyle bir baskı uygulandı ki; örgüt Türkiye’yi kendi literatüründe en küçük örgütlenme birimlerinden birisi olan tabur seviyesine indirdi.

Peki eylemciler kim?

Eylemcilerin kimliklerine ilişkin bilgiler kamuoyunda paylaşılmaya başladı. Şimdilik bilebildiğimiz kadarıyla birisi Tacikistan, diğeri Rusya vatandaşı olan iki kişi. Bu olgu pek çok kişiye ilginç gelebilir. Fakat bence sürpriz değil.

2014-22 yılları arasında, terör bağlantılı olması nedeniyle Türkiye’den sınır dışı edilenler arasında ilk sırayı Iraklılar alsa da ikinci ve üçüncü sırayı Rusya ve Tacikistan vatandaşları alıyor. Yine aynı nedenle Türkiye’ye giriş yasağı konulanlar arasında Rusya dördüncü, Tacikistan beşinci sırada.

Bu noktada farklı olan şey şu: Şu ana kadar kamuoyuna yansıyan bilgilerden anlaşılan şey, bu iki kişinin örgütle doğrudan bağlantılı bir biçimde hareket etmediği. IŞİD’den veya ona bağlı HV ya da benzeri bir yapıdan doğrudan emir almamışlar. Finans temini, lojistik, barınma, silah temini gibi ilişki ağı da bulunmuyor. Doğrusu bulunsa anlardınız.

Teröristlerin elindeki silahtan eyleme geliş biçimlerine, eğitim seviyelerinden olası diğer hücrelerle bağına kadar pek çok şey onların ilişki ağını ele verirdi. Gazetelere çıkan haberlerde eylemcilerden birisinin bir lokanta çalıştığı bile bildirildi. Bu durum aslında klasik bir prototipe işaret ediyor.

Yalnız aktör eylemi

Bu terör eylemini gerçekleştirenler IŞİD terör örgütünün özellikle son dönemde Batı ülkelerinde Kur’an yakma eylemleri ile Filistin’deki İsrail saldırılarından sonra artan Hristiyanlara yönelik hedef gösterme sonucu radikalleşen kişiler. Bunlara literatürde yalnız aktör eylemi ve eylemcilere de yalnız aktör teröristleri deniliyor.

Yalnız aktör eylemi sadece tek bir kişiyle yapılmaz. Bazı durumlarda iki-üç kişilik ekipler de yalnız aktör eylemcileri olarak nitelenir. Burada hassas nokta bir örgütle eylemi gerçekleştirenler arasında emir komuta zinciri olmaması ve finans, lojistik, eylem materyali gibi konularda bağ bulunmamasıdır.

Bu teröristler eğer doğrudan örgütün sözde Türkiye Vilayeti ve onun yerine koyduğu küçük grupları veya Horasan Vilayeti gibi yapılar tarafından sevk ve idare edilseydi çok başka bir terör eylemiyle karşı karşıya kalınabilirdi. Durum öyle olsaydı çok büyük bir olasılıkla benzerleri gibi onlar da eyleme kalkışmadan önce tespit edilip engellenirlerdi. Fakat dünyanın tamamında yalnız aktör eylemlerini engellemek neredeyse şansa kalmış durumda.

Yine de bu terör eylemi bir kez daha bir gerçeği hatırlamamıza neden oldu. IŞİD bir tehdit, sönüp bitmemiş bir tehdit. Onu ortaya çıkaran faktörler devam ettikçe de bitmeyecek bir tehdit. Orta Doğu’da çatışmalar ve mazlumiyet devam ettikçe insanları radikal yollara sevk edecek örgütler hep olacak. Bu nedenle radikalleşmenin araçlarına değil nedenlerine odaklanmalıyız, yoksa Batı’da üretilen ve bize getirilen kavramların peşinden gittikçe ancak olan bitenin sonucuyla ilgileniriz. Nedenleri var olmaya devam eder.

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Serhat Erkmen

Doktorasını Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde tamamladı. Çeşitli düşünce kuruluşlarında çalıştı. Terörizm ve Orta Doğu konularında yayımlanmış çok sayıda makalesi bulunuyor. Erkmen TERAM’a ait Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi TRAD ile İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi İÇAD’ın editörüdür.

ⁱ Bu makale, ilk kez 02.02.2024 tarihinde <https://fikirturu.com/jeo-politik/isid-saldirisi-bir-yalniz-aktor-eylemi/> adresinden erişilebilen Fikirturu internet sitesinde yayımlanmıştır.